

УДК 373.2:373.3:37.013.42

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2025.01.167>

Андріана ШИШАК

викладач

Західноукраїнський національний університет

Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

Ростислав РУДЕНСЬКИЙ

викладач

Західноукраїнський національний університет

Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5890-6276>

Олександр ГОМОТЮК

аспірант

Західноукраїнський національний університет

Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2856-8541>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МЕДІАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті відображено дослідження проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до здійснення медіації у професійній діяльності. Її актуальність зумовлена вимогами до вихователів та вчителів початкових класів, що містяться у стандартах підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, професійних стандартах та необхідністю попереджати та вирішувати конфлікти між дошкільниками, молодшими школярами, батьками і колегами. Охарактеризовано етапи медіаційного процесу, які охоплюють: вступ, окреслення ролі медіатора, ухвалення основних правил; безперервну та повну розповідь кожної сторони своєї історії та висловлення власних почуттів; формулювання сторонами одна до одної питань для обговорення проблеми у ситуації, що виникла; пропонування сторонами варіантів ефективних рішень; погодження учасників на одне або кілька рішень, що засвідчується складеним письмовим договором, який підписують сторони та медіатор. Визначено специфічні інструменти медіації, учасниками якої є діти дошкільного та молодшого шкільного віку: візуалізаційні, ігрові та

© Андріана Шишак, Ростислав Руденський, Олександр Гомотюк 2025

комунікаційні. Наведено приклади візуалізаційних інструментів медіації: картки, які відображають емоції; кольорова шкала емоцій у формі веселки чи квітки настрою; створення історії в малюнках. Як ігрові інструменти посередництва охарактеризовано рольову гру та театралізовану діяльність. Зазначено, що комунікаційними інструментами медіації є використання правила «предмета промови» та техніки «я–повідомлення», створення кодексу миру. Визначено, що під час навчання у ЗВО для підготовки майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до здійснення медіації у професійній діяльності слід сприяти якісному оволодінню теоретичними знаннями у сфері вирішення конфліктів, а також практикуванню впроваджувати інструменти медіації та аналізувати їх сильні та слабкі сторони.

Ключові слова: медіація, медіаційний процес, інструменти медіації, майбутні фахівці, дошкільна освіта, початкова освіта, професійна діяльність, дошкільники, молодші школярі.

Andriana SHYSHAK

lecturer

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

Rostyslav RUDENSKYI

lecturer

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5890-6276>

Oleksandr HOMOTIUK

PhD student

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9731-7141>

TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION FOR MEDIATION IN PROFESSIONAL ACTIVITIES

Abstract. The article presents a study of the problem of training future specialists in preschool and primary education to carry out mediation in professional activities. Its relevance is stipulated by the requirements for educators and primary school teachers contained in the standards of training of applicants for the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education, professional standards and the

need to prevent and resolve conflicts between preschoolers, primary schoolchildren, parents and colleagues. The author describes the stages of the mediation process, which include: introduction, outlining the role of the mediator, adoption of ground rules; continuous and complete telling of each party's story and expression of their own feelings; formulation of questions by the parties to each other to discuss the problem in the situation that has arisen; offering by the parties of options for effective solutions; agreement of the participants to one or more solutions, which is certified by a written agreement signed by the parties and the mediator. The author identifies specific tools of mediation involving children of preschool and primary school age: visualization, game and communication tools. Examples of visualization tools for mediation are given: cards that reflect emotions; a colour scale of emotions in the form of a rainbow or a mood flower; creating a story in drawings. Role-playing and theatrical activities are described as game-based mediation tools. It is noted that the communication tools of mediation are the use of the 'subject of speech' rule and the 'I-message' technique, the creation of a code of peace. It is determined that during the study in higher education institutions, in order to prepare future specialists in preschool and primary education for mediation in professional activities, it is necessary to promote the qualitative mastery of theoretical knowledge in the field of conflict resolution, as well as practice in implementing mediation tools and analysing their strengths and weaknesses.

Keywords: mediation, mediation process, mediation tools, future specialists, preschool education, primary education, professional activity, preschoolers, primary school students.

Постановка проблеми. Взаємодія з людьми часто пов'язана із виникненням суперечностей, що зумовлено необхідністю ухвалення конкретних рішень у межах співпраці. Кожна особистість може мати відмінний від інших погляд на ситуацію, який висловлює конструктивно чи деструктивно.

Оскільки педагоги під час провадження професійної діяльності здійснюють інтеракцію зі здобувачами, батьками, колегами, то існує необхідність сприяти підготовці майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до застосування медіації у професійній діяльності. Використання інструментів посередництва сприяє не лише подоланню конфліктів; це навіть більше спрямовано на їх виявлення на етапі зародження та недопущення. Також наявність в арсеналі педагога шляхів провадження медіації вчить усіх учасників освітнього процесу розуміти власні емоції та емоції інших, розв'язувати проблеми шляхом обговорення, створювати позитивний мікроклімат у колективі, пропагувати демократичні та гуманістичні цінності тощо.

Зважаючи на зазначене, проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до здійснення медіації у професійній діяльності є актуальною та потребує всебічного дослідження.

Аналіз нормативних документів. Для того, щоб педагоги могли якісно реалізовувати свою професійну діяльність, їхня підготовка має відповідати стандартам.

У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» у межах компетентності педагогічного партнерства визначено, що вихователь має знати техніки «ефективної комунікації та ведення переговорів, командної роботи, педагогічної фасилітації, ненасильницької взаємодії, інструментів медіації та діалогу, роботи з конфліктами, моделей та стратегій співпраці», а також володіти вміннями та навичками застосування методик «усвідомленого і емпатійного слухання, ненасильницької та безконфліктної комунікації, запобігання конфліктам в освітньому процесі» [Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», 2021, С. 16–17].

У стандартах вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти також відображено підґрунтя для вміння здобувача та випускника здійснювати медіацію в освітньому процесі без називання термінів. Наприклад, бакалавр дошкільної освіти має оволодіти здатністю міжособистісної взаємодії (КЗ-6), виховувати у дітей раннього та дошкільного віку суспільно визнані морально-етичні норми і правила поведінки (КС-6), комунікативно взаємодіяти з дітьми, батьками, колегами (КС-19) тощо [Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019]. Магістр дошкільної освіти у межах набуття здатності діяти соціально відповідально та свідомо (КЗ-1) має вміти «налагоджувати соціальну взаємодію з різними суб'єктами освітнього процесу»; здатності працювати в команді (КЗ-5) – застосовувати вміння вибудовувати алгоритм ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу для створення доброзичливої атмосфери та дружніх взаємин у закладі дошкільної освіти та під час роботи з батьками та ін. [Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2020].

Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» визначає в аспекті формування емоційно-етичної компетентності необхідність оволодіння здатністю усвідомлювати особисті відчуття, емоції, почуття та потреби, керувати особистими емоційними станами (Б2.1), конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу (Б2.2); компетентності педагогічного партнерства – здатностями провадити суб'єкт-суб'єктну (рівноправну та особистісно орієнтовану) взаємодію з учнями в освітньому процесі (Б3.1), залучати батьків до освітнього процесу, враховуючи засади педагогічного партнерства (Б3.2). Так, вчителі початкових класів ЗЗСО мають знати та вміти використовувати сучасні форми, методи та технології керування емоціями та порозуміння, конструктивно реагувати на конфліктні ситуації (Б2.1.31, Б2.1.У2), володіти техніками ненасильницької та безконфліктної комунікації, базуючись на повазі до прав іншої людини, а також запобігати конфліктам в освітньому процесі (Б2.2.31, Б2.2.У1, Б2.2.У2) [Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної

середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», 2020].

У стандарті вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти вказано, що бакалавр має володіти здатностями «керувати власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу...» (СК-4), здійснювати профілактичні заходи для протидії та попередження булінгу та інших проявів насильства (СК-11) [Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2021]. А магістр початкової освіти повинен реалізовувати педагогічне партнерство у професійній діяльності (СК5), урахувати соціальну та етичну відповідальність під час організації управління освітнім процесом у початковій школі (СК6), надавати педагогічну та психологічну допомогу учасникам освітнього процесу (ПРН 5) тощо [Стандарт вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2024].

Так, вищезазначене свідчить про те, що проблема оволодіння майбутніми фахівцями дошкільної і початкової освіти інструментами медіації зумовлена сучасними вимогами до їх підготовки.

Мета статті – дослідити проблему підготовки майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до здійснення медіації у професійній діяльності; охарактеризувати етапи медіаційного процесу; визначити специфічні інструменти медіації, учасниками якої є діти дошкільного та молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Для початку слід з'ясувати сутність поняття «медіація» та охарактеризувати процес її застосування.

Поширеною назвою медіації, яку реалізують у закладах освіти, є «шкільна медіація». Однак у межах нашого дослідження такий термін буде дещо невиправданим, оскільки це формулювання виключає сферу дошкільної освіти. Тому ми вживатимемо термін «медіація у закладах освіти», акцентуючи на специфіці дошкільля та початкової школи.

Медіація у закладах освіти – це соціальний інструмент, який дає змогу «ефективно попереджати і вирішувати суперечки та конфлікти, створюючи безпечне середовище для всіх учасників освітнього процесу» [Білик, 2017, С. 78]. Медіація реалізовується шляхом залучення медіатора ззовні або спеціально підготовленого у межах закладу освіти, забезпечуючи вирішення конфліктів і суперечок шляхом примирення. Саме такий фахівець сприяє послабленню напруги у групі чи класі, а також зміцненню міжособистісних стосунків здобувачів дошкільної і початкової освіти, що першочергово базується на довірі до нього. Медіатор – це третя особа, незалежна та неупереджена, яка допомагає сторонам визначити їхні інтереси, заохочує їх до пошуку спільного практичного вирішення проблеми, сприяє конструктивній зміні ставлення людей до шляхів розв'язування проблем у створеному соціальному середовищі, яке стимулює залучення всіх сторін до процесів

ухвалення рішень на основі людських цінностей справедливості, усвідомлення обов'язків, відкритості, чесності та етичності поведінки [Бузала, 2021, С. 2, 8]. Медіатором у закладі дошкільної освіти та початковій школі найчастіше є підготовлений педагог або психолог.

Зазвичай медіаційний процес охоплює п'ять основних етапів:

1) вступ, окреслення ролі медіатора, ухвалення основних правил (не перебивати, не принижувати, не лаятися та не обзивати, намагатися бути відвертими та чесними тощо);

2) кожна сторона безперервно та повністю розповідає свою історію та висловлює свої почуття;

3) сторони формулюють одна перед одною питання, обговорюючи проблеми у цій ситуації;

4) сторони пропонують варіанти ефективних рішень;

5) сторони погоджуються на одне або кілька рішень, що засвідчується складеним письмовим договором, який підписують сторони та медіатор [Лоуренс, 2000, С. 63].

Щоб майбутні фахівці дошкільної та початкової освіти навчилися реалізовувати у своїй професійній діяльності визначений алгоритм, слід під час їхньої підготовки у закладі вищої освіти організовувати їх практикування. Для цього доцільно враховувати такі рекомендації:

– на першому етапі слід розповісти учасникам процесу медіації свою роль як медіатора, обговорити зі сторонами, чи їх участь є добровільною і пояснити їм, чому це потрібно. В атмосфері довіри доречно запропонувати вимоги до проведення медіації, зокрема такі: слід будувати процес обговорення конфліктних ситуацій шляхом використання схеми «питання та відповіді», цікавитися думкою іншої людини та намагатися її зрозуміти, використовувати спільно ухвалені правила, активно слухати та співпереживати, усвідомлювати право не погоджуватися з думкою іншої людини, мислити критично та уникати спонтанних суджень, бути відкритим [Бузала, 2021, С. 9];

– на другому етапі слід сприяти тому, щоб кожна сторона розповіла історію та деталі конфлікту, який виник. Для цього медіатор по чергово надає однакову кількість часу для усіх, слідкує за дотриманням гідної поведінки. Якщо виникають труднощі у висловленні думок, педагог може ставити уточнювальні запитання для розуміння позиції один одного, усвідомлення емоцій та почуттів, які мали опоненти у момент їх зіткнення;

– на третьому етапі потрібно, щоб сторони обговорили ситуацію, яка виникла, сформулювавши одна одній питання, які їх турбують, чим пришвидшують врегулювання конфлікту. Педагог-медіатор має спонукати учасників процесу медіації шукати спільні цінності, думки та потреби, використовуючи прийоми перефразування, дзеркального відображення почуттів, постановки запитань, резюмування і визначення суперечливих моментів конфлікту;

– на четвертому етапі необхідно отримати оптимальні варіанти рішень. Спочатку сторони можуть пропонувати їх чимало, потім медіатор спонукає

обговорити їх, оцінити та обрати найефективніші для втілення у життя. Якщо виникають труднощі усно пропонувати варіанти рішень, можна надати учасникам процесу медіації трохи часу подумати самостійно та запропонувати скористатися цифровими засобами для швидкого збору ідей (IdeaBoardz, Lucidspark, MindMeister та інші аналоги). Після цього запропоновані тези обов'язково потрібно обговорити, визначити всі «за» і «проти»;

– на п'ятому етапі потрібно сприяти ухваленню сторонами спільного одного чи кількох рішень, про що засвідчують у договорі. На цьому етапі медіатор має зробити все, щоб зміст договору був конкретним, реалістичним та досяжним, а його окремі пункти, призначені для виконання учасниками медіації, були вимірюваними та обмеженими у часі. Договір має бути зрозумілим, чому сприяє спільне обговорення усіх пунктів документа та стимулювання їх формулювання саме учасниками. Договір перечитують та підписують сторони, що свідчить про те, що вони погоджуються із зазначеним. Медіатор також підписує договір, зазначаючи у підсумковому слові результат усього процесу медіації, оцінюючи його та зусилля сторін; за необхідності призначається дата контрольної зустрічі, щоб перевірити, чи виконуються пункти угоди [Ваньова, 2019, С. 37–38; Попович, Шишак, 2024, С. 32–35].

Медіація у закладі дошкільної освіти чи у початковій школі не завжди чітко реалізовує усі етапи визначеного алгоритму. Повну покроковість педагог використовує під час роботи з дорослими людьми: батьками та колегами. Застосування медіації з дошкільниками чи молодшими школярами може охоплювати не всі етапи, а якщо і всі – то імплементуючи цікаві інструменти. Це пов'язано з психологічними особливостями цієї вікової категорії дітей. Зокрема, дошкільники та молодші школярі ще не повною мірою володіють мовленнєвими навичками, тому їм складно сформулювати свої думки щодо конфлікту. Вміння соціальної взаємодії також перебувають на етапі становлення, що ускладнює розуміння необхідності домовлятися. Тому здобувачів вищої освіти необхідно готувати до формування у дошкільників та молодших школярів навичок безконфліктного спілкування та взаємодії. В контексті наступності між дошкільною та початковою освітою це є актуальною проблемою, оскільки «досвід спільної діяльності, командної та групової взаємодії у дітей 5–8 років все ще формується, особливо в адаптаційно-ігровий період початкової освіти» [Руденський, Писарчук, 2024, С. 84]. Труднощі також можуть виникати в аспекті усвідомлення та контролю власних емоцій, акцентування на причинах, а не наслідках деструктивної взаємодії. Діти дошкільного віку та першокласники не вміють читати та писати, тому створення письмового договору для них втрачає свою актуальність. Як висновок – вихователь закладу дошкільної освіти та вчитель початкових класів ЗЗСО мають володіти різними інструментами медіації, окрім стандартного її перебігу. Адже чітку поетапність можна реалізовувати під час примирення колег та батьків, що є поодинокими моментами. Сприяти вирішенню більшої кількості суперечок майбутньому педагогу потрібно буде все ж серед дітей.

Найбільш поширеними випадками звернення до медіатора у межах школи, що, на нашу думку, також частково поширюється і на заклад дошкільної освіти, є:

- виникнення словесної сварки між дітьми, що переросло у бійку, внаслідок чого виникає три конфлікти: між самими здобувачами освіти, між їхніми батьками, між батьками дітей та адміністрацією закладу;

- конфлікти дітей через дружбу (хто з ким має дружити чи не дружити), або лідерство;

- конфлікти між однолітками через образи офлайн чи онлайн (у соціальних мережах);

- суперечки між дітьми через претендування на одну і ту ж саму роль у постановках чи інших активностях;

- ігри, незадоволення процесом чи результатом яких зумовлює сварку [Душкова, Ілікчієва, Прокопчук, 2021]. Так, це вимагає від педагога володіння специфічними інструментами посередництва.

Доцільно вчити майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти використовувати у процесі медіації візуалізаційні інструменти, як-от картки, які відображають емоції. Такі засоби можуть мати форму смайлика. Їх застосовують для того, щоб діти дошкільного та молодшого шкільного віку змогли показати свій стан та зрозуміти, як почувається опонент під час конфлікту. Цей процес супроводжують вказівкою: обери той смайлик, який показує, що ти відчував у цей час; розкажи, чому у тебе виникла така емоція. Так, діти розуміють, що їхні дії стали причиною поганого настрою та самопочуття однолітка, що спонукає їх миритися та домовлятися. Аналогом візуального демонстрування внутрішнього стану здобувача дошкільної та початкової освіти може бути кольорова шкала емоцій у формі веселки чи квітки настрою.

Показати особисті переживання через конфлікт діти можуть у процесі створення історії в малюнках. Для цього медіатор пропонує за допомогою кольорових олівців чи фломастерів зобразити суперечку, пояснюючи свої думки та визначаючи у процесі роботи шляхи її подолання.

У майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти доцільно формувати вміння застосовувати ігрові інструменти медіації. Педагог може організувати рольову гру, під час якої діти виконують ролі учасників конфлікту, а після – аналізують позиції сторін та можливості подолання протиріччя. Також здобувачів, що згодом працюватимуть у закладі дошкільної освіти чи у початковій школі, варто ознайомити із різними видами театру. Адже розігрування театральних постановок за допомогою ляльок, масок та тіней, драматизація художніх творів та самостійна театральна імпровізація володіють значним потенціалом для усвідомлення кроків щодо подолання конфліктів [Гладун, Жаркова, 2023].

Майбутніх вихователів та вчителів початкових класів слід ознайомлювати з комунікаційними інструментами медіації. Це пов'язано з тим, що педагог має сам вміло володіти словом для того, щоб спонукати дві сторони конфлікту до обговорення. Якщо потрібно стимулювати дошкільників та молодших школярів поспілкуватися, варто використовувати цікаві форми формувань.

Наприклад, можна визначити правило «предмета промови» (говорити має право тільки той, хто в руках тримає певний об'єкт: м'яч, мікрофон, чарівну паличку тощо) чи використовувати техніку «я–повідомлення» (висловлюватися потрібно у форматі конструкції «я сумую (злюся, почуваюся пригніченим та інше), коли (бо)...»). Під час організації визначення шляхів подолання конфлікту та ухвалення остаточного способу його вирішення можна створити кодекс миру, написавши (якщо діти вміють це робити) обіцянки, яких вони дотримуватимуться для того, щоб не допустити деструктивного розвитку суперечки. Якщо дошкільники чи молодші школярі не вміють писати, то можуть схематично та символічно представити бажані тези.

Формуванню у майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти знань та вмінь застосовувати визначені візуалізаційні, ігрові та комунікаційні інструменти медіації сприяє їх застосування під час навчальних занять у закладі вищої освіти. Для цього спочатку потрібно сприяти оволодінню здобувачами теоретичними знаннями з проблеми медіації у закладі освіти, а потім пропонувати їм готувати варіанти конфліктних ситуацій між учасниками освітнього процесу, розігрувати їх, застосовуючи різні механізми примирення, та аналізувати, яким чином було досягнуто конструктивного їх вирішення.

Висновки. Таким чином, проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до здійснення медіації у професійній діяльності зумовлена вимогами до вихователів та вчителів початкових класів, що відображені у професійних стандартах, стандартах підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, а також необхідністю попереджати та вирішувати конфлікти між дошкільниками, молодшими школярами, батьками і колегами.

Етапами медіаційного процесу є такі: вступ, окреслення ролі медіатора, ухвалення основних правил; безперервна та повна розповідь кожної сторони своєї історії та висловлення власних почуттів; формулювання сторонами одна до одної питань для обговорення проблеми у ситуації, що виникла; пропонування сторонами варіантів ефективних рішень; погодження учасників на одне або кілька рішень, що засвідчується складеним письмовим договором, який підписують сторони та медіатор. Під час реалізації медіації, учасниками якої є діти дошкільного та молодшого шкільного віку, застосовують специфічні інструменти, серед яких – візуалізаційні (картки, які відображають емоції; кольорова шкала емоцій у формі веселки чи квітки настрою; створення історії в малюнках), ігрові (рольова гра, театралізована діяльність та ін.), комунікаційні (використання правила «предмета промови» та техніки «я–повідомлення», створення кодексу миру). Під час навчання у ЗВО для підготовки майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти до здійснення медіації у професійній діяльності слід сприяти якісному оволодінню теоретичними знаннями у сфері вирішення конфліктів, а також практикуванню впроваджувати визначені інструменти медіації та аналізувати їх сильні та слабкі сторони.

Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо у вивченні ролі та функцій служби медіації у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Література

1. Білик Н. М. Соціально-педагогічна технологія медіаторства у вирішенні конфліктів між молодшими підлітками : дис. ... канд. пед. наук (доктора філософії) : 13.00.05 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича; Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова; МОН України. Київ, 2017. 288 с.
2. Гладун Л., Жаркова І. Емоційний інтелект та його формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. Одеса : Гельветика, 2023. Вип. 4. С. 9–16. URL: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-4.02>
3. Душкова Г., Ілікчієва К., Прокопчук М. Медіація – інструмент ефективного розв'язання шкільного конфлікту. Вища школа адвокатури НААУ : вебсайт. 2021. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/mediatsiya-instrument-efektyvnogo-rozv-yazannya-shkilnogo-konfliktu>
4. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»: Наказ Міністерства економіки України № 755-21 від 19.10. 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
5. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736-20 від 23.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
6. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.11.2019 р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
7. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 572 від 29.04.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>
8. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 357 від 23.03.2021 р. URL:

- <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
9. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 480 від 08.04.2024 р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/08.04.2024/013.Pochatkova.osvita-mahistr-480.vid%2008.04.2024.pdf>
 10. Руденський Р., Писарчук О. Реалізація фасилітаційного підходу у формуванні пізнавальної активності здобувачів дошкільної та початкової освіти. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2024. Вип. 1(7). С. 79-89. URL: <https://doi.org/10.35774/gsip2024.01.79>
 11. Buzala O. Školská mediácia ako spôsob riešenia medziľudských sporov a konfliktov. *Sociálno-zdravotnícke spektrum. Social Health Spectrum*. 2021. 11. p. URL: https://www.szspektrum.eu/wp-content/uploads/2021/04/Buzala_2.pdf
 12. Lawrence E. Conflict Resolution and Peer Mediation in Primary Schools. Mediation in context / ed. Liebmann M. London: Jessica Kingsley Publishers, 2000. P. 53–68.
 13. Popovič Ju., Shyshak A. Resolving online conflicts of primary school students through school mediation. *Acta educationis*. Kraków : Avalon Sp. z o.o., 2024. No. 8. S. 22–39.
 14. Vaňová M. S. Úloha školského psychológa pri príprave a supervízii rovesníckych mediátorov v základnej škole. *Školský psychológ/Školní psycholog*. 2019. № 20(2). P. 34–49. URL: <https://journals.muni.cz/skolnipsycholog/article/view/13096/11333>

References

1. Bilyk N. M. Sotsialno-pedahohichna tekhnolohiia mediatorstva u vyrishenni konfliktiv mizh molodshymy pidlitkami [Socio-pedagogical technology of mediation in conflict resolution between younger adolescents] : dys. ... kand. ped. nauk (doktora filosofii) : 13.00.05 / Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University; National Pedagogical Drahomanov University; Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2017. 288 p. (In Ukrainian).
2. Hladun L., Zharkova I. Emotsiyni intelekt ta yoho formuvannia v starshoho doshkilnyka zasobamy teatralizovanoi diialnosti [Emotional intelligence and its formation in senior preschoolers by means of theatrical activity]. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezperervnoi osvity. Seriya «Pedahohika. Psykholohiia»*. Odesa : Helvetyka, 2023. vol. 4. pp. 9–16. URL: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-4.02> (in Ukrainian).
3. Dushkova H., Ilikchiieva K., Prokopchuk M. Mediatsiia – instrument efektyvnoho rozviazannia shkilnoho konfliktu [Emotsiyni intelekt ta yoho formuvannia v starshoho doshkilnyka zasobamy teatralizovanoi diialnosti].

- Vyshcha shkola advokatury NAAU : vebсайт. 2021. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/mediatsiya-instrument-efektyvnogo-rozv-yazannya-shkilnogo-konfliktu> (in Ukrainian).
4. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vkhovatel zakladu doshkilnoi osvity»: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy № 755-21 vid 19.10.2021 r. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (in Ukrainian).
 5. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z diplomom molodshoho spetsialista)»: Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy № 2736-20 від 23.12.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (in Ukrainian).
 6. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoї osvity za spetsialnistiu 012 «Doshkilna osvita» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoї osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1456 vid 21.11.2019 r. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (in Ukrainian).
 7. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoї osvity za spetsialnistiu 012 «Doshkilna osvita» dlia drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoї osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 572 vid 29.04.2020 r. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf> (in Ukrainian).
 8. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoї osvity za spetsialnistiu 013 Pochatkova osvita dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoї osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 357 vid 23.03.2021 r. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (in Ukrainian).
 9. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoї osvity zi spetsialnosti 013 Pochatkova osvita dlia drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoї osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 480 vid 08.04.2024 r. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/08.04.2024/013.Pochatkova.osvita-mahistr-480.vid%2008.04.2024.pdf> (in Ukrainian).
 10. Rudenskyi R., Pysarchuk O. Realizatsiia fasylitatsiinoho pidkhodu u formuvanni piznavalnoi aktyvnosti здобувачів дошкільної та початкової освіти [Implementation of the facilitation approach in the formation of cognitive activity of preschool and primary education students]. *Humanitarni studii: istoriia ta pedahohika*. 2024. vol. 1(7). pp. 79–89. URL: <https://doi.org/10.35774/gsip2024.01.79> (in Ukrainian).

11. Buzala O. Školská mediácia ako spôsob riešenia medziľudských sporov a konfliktov. *Sociálno-zdravotnícke spektrum. Social Health Spectrum*. 2021. 11. p. URL: https://www.szspektrum.eu/wp-content/uploads/2021/04/Buzala_2.pdf (in Slovak).
12. Lawrence E. Conflict Resolution and Peer Mediation in Primary Schools. Mediation in context / Liebmann M. London: Jessica Kingsley Publishers, 2000. pp. 53–68 (In English).
13. Popovič Ju., Shyshak A. Resolving online conflicts of primary school students through school mediation. *Acta educationis*. Kraków : Avalon Sp. z o.o., 2024. No. 8. pp. 22–39 (in English).
14. Vaňová M. S. Úloha školského psychológa pri príprave a supervízii rovesníckych mediátorov v základnej škole. *Školský psychológ/Školní psycholog*. 2019. № 20(2). pp. 34–49. URL: <https://journals.muni.cz/skolnipsycholog/article/view/13096/11333> (in Slovak).